

Prikaz knjige

Dr. sc. Branko Matić*

**Prof. dr. Paola Pierucci:
VRATA PREMA ISTOKU -
DUBROVAČKA KOVNICA
NOVCA (17. - 18. STOLJEĆE)**

Izdavač PGM Ragusa d.d. Dubrovnik, 2001.
godina, 232 str.

Prikaz knjige s naslovom "Vrata prema istoku" u jednom znanstvenom časopisu ekonomske provenijencije moglo bi se u prvi mah činiti neprikladnim da knjiga nema i podnaslov "Dubrovačka kovnica novca (17. - 18. st.)". Budući da se radi o znanstvenom djelu temeljenom na višegodišnjim istraživanjima Dubrovačkog arhiva i drugih arhiva i knjižnica, ova knjiga predstavlja izuzetan doprinos hrvatskoj ekonomskoj povijesti, a posebno povijesti financija i računovodstava.

Kniga "Vrata prema istoku" s obzirom na širinu obuhvata, činjenice koje su najvećim dijelom temeljene na izvornim istraživanjima autorice u dužem vremenskom razdoblju te na znanstveno utemeljenim zaključcima i novim spoznajama čini kapitalno djelo o jednom dijelu hrvatske povijesti. Podjedno, to se djelo svrstava u još uvijek skromnu literaturu koja se bavi našom prošlošću, a pogotovo na segmentu gdje smo nekada postizali značajne rezultate ili smo bili na razini najrazvijenijih. Stoga ova knjiga može poslužiti kao značajan poticaj za istraživanje naše gospodarske povijesti kao zasebne discipline (kolegija), što je izrazito razvijeno u Zapadnoj Europi, ali i na Dalekom istoku. Knjiga je prema tomu, namijenjena ekonomistima, povjesničarima, numizmatičarima i svima koji žele nešto više saznati iz naše prošlosti, ali i upoznati se sa socijalnim prilikama, zaštitom i promicanjem općih interesa kao uvjeta opstanka državne zajednice.

Podjedno istraženo i obrađeno područje i materija od znanstvenice iz inozemstva dodatno ukazuje na značaj i važnost hrvatske povijesti kao značajne silnice u određenom vremenu, ali i Hrvatske kao integralnog dijela ondašnje razvijene, civilizirane i napredne Europe. Danas te činjenice imaju i puno šire značenje.

Hrvatsko izdanje ove knjige pojavilo se vrlo kratko nakon pojave u Italiji - manje od godine dana. Autorica knjige dr. Paola Pierucci je redovita profesorica gospodarske povijesti na Sveučilištu Chieti, Ekonomski fakultet u Pescari, Italija.

Istina to nije jedini rad ove znanstvenice vezan za hrvatsku gospodarsku povijest, odnosno Dubrovačku Republiku. Zajedno sa svojim kolegama, sveučilišnim profesorima, objavila je i zbornik radova Ragusa una repubblica Adriatica - Saggi di studi economici finanziari (Dubrovnik - jedna jadranska

* Ekonomski fakultet u Osijeku

republika - Ekonomske i financijske studije) 1994. godine.¹

Knjiga ima Uvod i 7 poglavlja, zaključke, dva dodatka (Odredba o poslovanju Kovnice - 1723. i Odredba o kovnici - 1752.), popis izvora i literature, kazalo osoba i kazalo mjesta.

Prije Uvoda u knjizi se nalazi Popis tablica u kojem autorica daje vrlo iscrpan i nadasve obiman izvor podataka kroz čak 70 tablica. Slijede Skraćene te Glavne mjere korištene u tekstu. Zabilješka je to samo o glavnim mjerama korištenim u knjizi. Predgovor hrvatskom izdanju napisao je prof. dr. Rade Petrović, a Predgovor talijanskom izdanju sama autorica.

U Uvodu autorica prikazuje izvore, put i trgovinu plemenitim kovinama prvenstveno srebrom, manje zlatom, kao monetarnog materijala, ali ujedno i značajnom trgovačkom robom prema Istoku preko Dubrovačke Republike. Opisuje ulogu i značaj ovoga grada-države u tome sa svim promjenama u tijeku dugog vremenskog razdoblja postojanja ove države.

1. poglavlje knjige nosi naslov Unutrašnje ustrojstvo Kovnice novca. Bez obzira što još danas nije moguće točno odrediti početak rada kovnice novca u Dubrovniku, sigurno je da je ona počela sa svojom djelatnošću i prije njezova osamostaljenja (1358. godine), vjerojatno 1284. godine. Ova pretpostavka je temeljena na sličnosti novca koji je u to vrijeme praktički bio svjetski novac - venecijanskog dukata i srebrenoga dubrovačkoga groša. Glavna djelatnost Kovnice je klasična "proizvodnja" novca. Monetarna materija je najčešće bila u obliku stranoga novca koji je pretopljan i prekivan u dubrovački novac. S obzirom na činjenicu da je novac Dubrovačke Republike bio izuzetno tražen i izvan područja Republike, najviše u njezinu zaleđu, ali i znatno šire (Otomansko carstvo,

Srbija...) ova djelatnost je bila izuzetno velika. Dubrovački novac je služio kao sredstvo plaćanja (monetarna funkcija - svjetski novac), ali i u druge namjene - kao roba ili kao nakit.

Kovnica je izrađivala novac i za tuđi račun, što je uglavnom bio izuzetno profitabilan posao.

Pored kovanja novca Kovnica je imala i monopol na pročišćavanje srebra. No daleko je važnija njena funkcija javne banke. Tako je Kovnica bila jedan od najznačajnijih kreditora dubrovačke trgovine.

Kovnica novca je bila u vlasništvu Republike, izravno podređena Velikom vijeću (vladi). Na njenom čelu je bila Uprava. Uz Upravu Kovnica je imala i tehničko osoblje. Kovnica je bila obvezna voditi računovodstvene knjige što u biti odgovara ustroju najsuvremenijih kovnica novca toga doba.

Autorica vrlo iscrpno navodi i opisuje i tehnike kovanja (izrade) novca

2. poglavlje Način rada Kovnice novca u 17. stoljeću se bavi problemima tržišta srebra te načinima reguliranja ovoga tržišta što posebno naglašava njegovu važnost u gospodarskom, posebno financijskom životu Republike.

Posebno mjesto zauzima opisivanje aktivnosti koje su se tada poduzimale, a sve glede uštede srebra kao monetarnog materijala što u biti ukazuje uglavnom na deflatorne probleme toga vremena.

Autorica detaljno opisuje novčani sustav Dubrovačke Republike uz precizno navođenje imena novčanih jedinica (14 naziva) koje su se kovalе u državnoj kovnici novca. Nadalje, navodi njihove paritete, razdoblje kovanja uz navođenje težine, promjere, finoće novca i broja iskovanih komada u navedenom razdoblju.

Posebnu aktivnost Kovnice u navedenom razdoblju čine i poslovi koji nisu spojivi s njezinom osnovnom djelatnošću - izdavanje stranih kovanica ili preciznije krivotvorenje novca drugih izdavatelja. Istina, u to vrijeme takva djelatnost je bila prisutna i u drugim državama. Činjeno je to u cilju potpore gospodarstvu Republike u razdobljima teškoća.

Zanimljivo je da je tako izrađeno više novčanih jedinica različitih država (Poljske,

¹ U ovaj opus vezan za hrvatsku gospodarsku povijest treba spomenuti i druge talijanske autore koji izdavanjem knjiga s tematikom iz naše gospodarske povijesti ne samo da informiraju svjetsku javnost o hrvatskoj gospodarskoj prošlosti već i ukazuju u našu integriranost u Europu čiji kontinuitet nije povijesno nikada prekinut. (Prof. Antonio Di Vittorio: Finanza e moneta a Ragusa nell'eta della crisi, Napoli, 1983. - Financije i novac u Dubrovniku u doba krize; prof. Giulio Fenicia: Politica economica e realta Mercantile nell regno di Napoli nella prima melta del XVI secolo 1503 -1506., Bari 1996. - Ekonomska politika i trgovačka zbilja u Napuljskoj kraljevini u prvoj polovici 16. stoljeća 1503. - 1506.; prof. Ugo Tucci: Introduzione a il libro Dell'arte di mercatura di Benedetto Cotrugli Raguseo, Venezia, 1990. - Uvod u knjigu Umijeće trgovanja autora Benedikta Kotruljevića Dubrovčanina).

- Nizozemske, Madarske i vjerojatno Austrije) pa čak i zlatnog novca koji se inače nije kovao u Republici.
3. poglavlje Sirovine i izdavanje novca u 18. stoljeću. U ovome poglavlju autorica detaljno istražuje novčani sustav Republike u navedenom razdoblju, a posebno probleme vezane za deprecijaciju tečaja, provedene devalvacije (kroz smanjenje finoće novca i njegove težine), kao i izvršene denominacije te uvođenje novih novčanih jedinica.
 4. poglavlje Kovanje novca u 18. stoljeću. Temeljem knjigovodstvene evidencije autorica istražuje aktivnosti Kovnice u 18. stoljeću rekonstruirajući nabavke srebra te prezentira podatke o količinama emitiranog novca.
Nadalje, obrađuje posebno područje aktivnosti kovnice u sklopu emisijske djelatnosti - izdavanje sitnog (bakarnog) novca kod kojeg kovnica uglavnom nije ostvarivala emisijsku dobit, za razliku od emisije srebrenog novca.
 5. poglavlje Tržište stranih sredstava plaćanja. U istraživanom razdoblju Dubrovačka Republika bila je značajno financijsko središte što je rezultiralo razvojem novčanog tržišta. Tako se je moguće upoznati s mehanizmom utvrđivanja tečajeva stranih valuta (direktno notiranje), kretanjima tečajeva kao i najviše zastupljenim stranim valutama na tome tržištu (razni venecijanski, španjolski, austrijski, talijanski, francuski te istočnjački novac).
 6. poglavlje Zajmovi u drugoj polovici 18. stoljeća. Dubrovačka Republika u navedenom razdoblju ima razvijen sustav kreditiranja i to privatnih lica, vjerskih ustanova i Vlade putem Kovnice novca koja je u okviru svoje djelatnosti obnašala i funkciju javne banke. Posebno su interesantna pokrića za povrat kredita te postupanja kreditora u slučajevima nevraćanja ili djelomičnog vraćanja kredita.
U funkciji zaštite općeg interesa, a usko s time povezanog interesa očuvanja samobitnosti Republike je aktivnost Kovnice u financijskoj potpori radu Velikog vijeća i njegovih ustanova kao što su: Gradska blagajna, Ured za opskrbu grada živežnim namirnicama (Grascia), Ured za zdravstvo, obranu i naoružanje, Ured za sol, Javna gradska blagajna... Često su to bile beskatmatne pozajmice, a ne krediti, što je često vidljivo iz njihovih knjiženja kao pozajmica.
Kroz ovo poglavlje moguće je pratiti i stanje javnih financija te probleme koji su se javljali u svezi s tim, ali i način njihova rješavanja.
 7. poglavlje Knjigovodstvena analiza izvora. U knjizi je detaljno prikazan knjigovodstveni sustav Kovnice kroz detaljnu rekonstrukciju glavnih knjiga. Temeljem ovoga vrela podataka moguće je pratiti sve promjene koje su nastajale u radu ove institucije, ali i promjene koje su se javljale u načinima rada knjigovodstva.